MILLIY HUNARMANDCHILIK VOSITASIDA O‘QUVCHILARDA IJODKORLIK VA IQTISODIY TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISHGA YO‘NALTIRILGAN RAQAMLI TA’LIM KONTENTLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Abdujalolov Sardorbek Abdujalol o‘g‘li
Andijon davlat universiteti “Tasviriy va amaliy san’at”
Kafedra mudiri, Qori Niyoziy nomidagi Tarbiya pedagogikasi milliy instituti mustaqil izlanuvchisi
https://doi.org/10.5281/zenodo.23523223

Annotatsiya: *Maqolada milliy hunarmandchilikka asoslangan ta’lim faoliyatining o‘quvchilarda ijodkorlik va iqtisodiy tafakkurni rivojlantirish imkoniyatlari ko‘rib chiqiladi. Hunarmandchilik mahsulotini yaratish jarayoni g‘oya ishlab chiqish, material tanlash, ishni rejalashtirish, sifatni nazorat qilish va mahsulotning foydasini tushuntirish kabi faoliyatlarni birlashtiradi. Ushbu jarayon o‘quvchilarning muammoga turli yechimlar topishi, resurslarni taqqoslashi, tanlovini asoslay olishi va o‘z faoliyatini baholashiga sharoit yaratadi. Maqolada hunarmandchilik mashg‘ulotlarini muammoli topshiriqlar, kichik loyihalar, mahsulot prototiplari va guruhiy muhokamalar bilan boyitish yo‘llari yoritiladi. Shuningdek, milliy madaniy merosga hurmatni ijodiy izlanish va amaliy fikrlash bilan uyg‘unlashtirishga qaratilgan tavsiyalar beriladi.*
Kalit so‘zlar: *milliy hunarmandchilik, ijodkorlik, iqtisodiy tafakkur, amaliy ta’lim, muammoli topshiriq, loyiha faoliyati, resurslardan foydalanish, milliy meros.*

Аннотация: *В статье рассматриваются возможности образовательной деятельности, основанной на национальных ремёслах, для развития у учащихся творческих способностей и экономического мышления. Процесс создания изделия народного промысла объединяет такие виды деятельности, как разработка идеи, выбор материалов, планирование работы, контроль качества и объяснение практической пользы изделия. Данный процесс создаёт условия для поиска учащимися различных решений проблем, сравнения ресурсов, обоснования своего выбора и оценки собственной деятельности. В статье освещаются способы обогащения занятий по народным ремёслам проблемными заданиями, небольшими проектами, прототипами изделий и групповыми обсуждениями. Также предлагаются рекомендации, направленные на сочетание уважения к национальному культурному наследию с творческим поиском и практическим мышлением.*
Ключевые слова: *национальные ремёсла, творческие способности, экономическое мышление, практическое обучение, проблемное задание, проектная деятельность, использование ресурсов, национальное наследие.*

Abstract: *The article examines the potential of educational activities based on national handicrafts to develop students’ creativity and economic thinking. The process of creating a handicraft product combines activities such as generating ideas, selecting materials, planning work, monitoring quality, and explaining the product’s practical value. This process creates opportunities for students to find different solutions to problems, compare resources, justify their choices, and evaluate their own activities. The article discusses ways to enrich handicraft lessons through problem-based tasks, small-scale projects, product prototypes, and group discussions. It also offers recommendations for combining respect for national cultural heritage with creative exploration and practical thinking.*
Keywords: *national handicrafts, creativity, economic thinking, practical education, problem-based task, project-based learning, resource utilisation, national heritage.*

Ta’lim jarayonida o‘quvchining faqat tayyor bilimlarni o‘zlashtirishi emas, balki ularni yangi vaziyatlarda qo‘llashi, muammolarni mustaqil tahlil qilishi va o‘z g‘oyalarini amaliy natijaga aylantirishi ham muhim ahamiyat kasb etadi. Ijodkorlik va iqtisodiy tafakkur bu jarayonda o‘zaro bog‘liq ko‘nikmalar sifatida namoyon bo‘ladi. Ijodkorlik muqobil g‘oyalar yaratish, shakl va vazifalarni yangicha uyg‘unlashtirish hamda muammoga noodatiy yechim topishga yordam beradi. Iqtisodiy tafakkur esa tanlangan g‘oyani amalga oshirishda vaqt, material, mehnat va boshqa resurslarni hisobga olish, variantlarni qiyoslash va qarorni asoslashni talab etadi. Milliy hunarmandchilik mazkur ko‘nikmalarni rivojlantirish uchun tabiiy amaliy muhit yaratadi. Hunarmand buyum tayyorlashda nafaqat texnologik amallarni bajaradi, balki materialning xususiyatlarini hisobga oladi, shakl va bezakni tanlaydi, ish tartibini rejalashtiradi hamda tayyor mahsulotning sifati va foydasini baholaydi. O‘quvchilar hunarmandchilik faoliyatida ishtirok etish orqali milliy madaniy meros bilan tanishish bilan birga, ijodiy tanlov va amaliy qarorlarning natijasini ham ko‘rishlari mumkin. Biroq ijodiy mahsulot yaratishning o‘zi iqtisodiy tafakkur yoki ijodkorlikning barcha jihatlarini avtomatik rivojlantirmaydi. Mashg‘ulotlar o‘quvchiga mustaqil g‘oya taklif qilish, bir nechta variantni solishtirish, mavjud resurslarni hisobga olish, mahsulotni sinash va natijani tahlil qilish imkonini berishi lozim. Maqolaning maqsadi milliy hunarmandchilik faoliyati orqali o‘quvchilarda ijodkorlik va iqtisodiy tafakkurni rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlarini ochib berish hamda mashg‘ulotlarni tashkil etish bo‘yicha tavsiyalarni bayon qilishdan iborat. Ijodkorlikni faqat tasviriy yoki badiiy qobiliyat bilan cheklab bo‘lmaydi. U muammoni ko‘ra bilish, mavjud ma’lumotlar asosida yangi fikr ishlab chiqish, bir nechta yechimni taklif qilish va ularning orasidan maqsadga muvofiq variantni tanlash jarayonlarini ham qamrab oladi. Hunarmandchilik mashg‘ulotlarida bu sifatlar buyumning shakli, bezagi, materiali, vazifasi yoki tayyorlash usulini tanlashda namoyon bo‘ladi. O‘quvchi namunani aynan takrorlash o‘rniga uning asosiy xususiyatlarini saqlagan holda yangi yechim taklif qilishi mumkin.

Iqtisodiy tafakkur esa mavjud resurslarning cheklanganligini anglash va ulardan oqilona foydalanish bilan bog‘liq. O‘quvchi mahsulot tayyorlash uchun qancha material kerakligini, qaysi variantni bajarish osonroq yoki mustahkamroq ekanini, ishga qancha vaqt ajratilishini va mahsulot kim uchun mo‘ljallanganini hisobga oladi. Bu jarayonda asosiy maqsad o‘quvchini tijorat faoliyatiga majburlash emas, balki uni o‘z qarorlarining amaliy oqibatlarini tushunishga o‘rgatishdir. Ijodkorlik va iqtisodiy tafakkur bir-birini to‘ldiradi. Faqat ijodiy g‘oya resurslar va bajarish shartlari hisobga olinmasa, amaliy natijaga aylanmasligi mumkin. Aksincha, faqat tejamkorlikka asoslangan, yangilikka imkon bermaydigan yondashuv o‘quvchining ijodiy izlanishini cheklaydi. Shu sababli pedagogik

topshiriqlar yangicha g‘oya ishlab chiqish bilan birga, uni mavjud imkoniyatlar doirasida amalga oshirishni ham talab qilishi maqsadga muvofiq.

Milliy hunarmandchilik buyumlari xalqning estetik qarashlari, turmush tarzi, materiallardan foydalanish tajribasi va hududiy an’analarini aks ettiradi. Ularni o‘rganish o‘quvchilarda madaniy merosga hurmatni rivojlantiradi. Shu bilan birga, hunarmandchilik mahsulotining yaratilish jarayoni o‘quvchini amaliy kuzatish va tahlilga jalb qiladi: nima uchun aynan shu material tanlangan, buyumning shakli uning vazifasiga qanday mos, bezak mahsulotning umumiy ko‘rinishiga qanday ta’sir qiladi, material sarfini qanday kamaytirish mumkin kabi savollar yuzaga keladi. Hunarmandchilikning yana bir muhim imkoniyati — ko‘rinadigan va baholash mumkin bo‘lgan natijaning mavjudligidir. O‘quvchi eskizdan boshlab prototip yoki tayyor buyumgacha bo‘lgan jarayonni kuzatadi, o‘z qarorlarini qayta ko‘rib chiqadi va mahsulotni takomillashtiradi. Agar mashg‘ulotda o‘quvchilarga bir xil topshiriq doirasida bir nechta yechim tanlash imkoniyati berilsa, ular o‘z g‘oyalarini taqqoslash, asoslash va boshqalarning fikridan foydalanishni o‘rganadilar. Milliy hunarmandchilikda ustoz-shogird tajribasi ham muhim pedagogik resurs hisoblanadi. Usta ishini kuzatish, uning material va texnologiya tanlash sabablarini muhokama qilish, keyin esa ayrim amallarni mustaqil bajarish o‘quvchiga amaliy bilimni o‘zlashtirish imkonini beradi. Bunda an’anaviy usullarni aynan takrorlash bilan cheklanmay, ularning vazifasi va mohiyatini tushungan holda yangi g‘oyalar bilan uyg‘unlashtirishga e’tibor berish lozim.

Birinchi metodik yo‘l- muammoli savollar orqali kuzatish va tahlilni faollashtirish. O‘quvchilarga hunarmandchilik buyumi namoyish etilgach, uning materiali, shakli, bezagi, vazifasi va tayyorlash usuli haqida savollar beriladi. Keyin o‘quvchilar buyumni boshqa material yoki shaklda yaratish mumkinmi, qaysi o‘zgarish uning foydasini oshiradi, qanday bezak milliy o‘ziga xoslikni saqlab qoladi kabi masalalarni muhokama qiladilar.

Ikkinchi yo‘l- kichik loyiha faoliyati. O‘quvchilar muayyan vazifa uchun buyum yoki prototip loyihalaydilar. Masalan, mahalliy hunarmandchilik naqshlaridan ilhomlangan foydali buyum, sovg‘a yoki sinf uchun bezak yaratish mumkin. Loyiha bosqichlarida g‘oya tanlash, eskiz tayyorlash, materiallar ro‘yxatini tuzish, ish ketma-ketligini belgilash, mahsulotni tayyorlash va taqdim etish amalga oshiriladi.

Uchinchi yo‘l- resurslarni taqqoslash. O‘quvchilarga bir xil mahsulotni yaratish uchun ikki xil material yoki ikki xil texnologik yechim taklif qilinadi. Ular variantlarni mustahkamlik, estetik ko‘rinish, material sarfi, bajarish vaqti va xavfsizlik jihatidan qiyoslaydilar. Bu topshiriq oddiy hisob-kitob va dalillash ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

To‘rtinchi yo‘l- prototiplash va qayta ishlash. Dastlabki mahsulot sinovdan o‘tkazilib, kamchiliklari aniqlanadi. O‘quvchilar tengdoshlar fikri va o‘z

kuzatuvlariga asoslanib mahsulotni takomillashtiradilar. Bu jarayonda xato muvaffaqiyatsizlik sifatida emas, yechimni yaxshilashga yordam beradigan ma’lumot sifatida qaraladi.

Beshinchi yo‘l- taqdimot va refleksiya. O‘quvchi yaratgan buyumini ko‘rsatib, nima uchun shu g‘oyani tanlagani, qaysi resurslardan foydalangani, qanday muammolarga duch kelgani va natijani qanday yaxshilashi mumkinligini tushuntiradi. Bunday taqdimot og‘zaki nutq, dalillash va o‘z faoliyatini baholashni rivojlantiradi.

Ijodkorlik va iqtisodiy tafakkurni baholashda faqat yakuniy buyumning tashqi ko‘rinishiga tayanish yetarli emas. O‘quvchining fikrlash va qaror qabul qilish jarayoni ham hisobga olinishi kerak. Ijodkorlikni baholashda g‘oyaning mustaqilligi, bir nechta variant taklif qilish, milliy an’analarni mazmunli qo‘llash va muammoni yangicha hal etish kabi ko‘rsatkichlardan foydalanish mumkin. Iqtisodiy tafakkurda esa material va vaqtni rejalashtirish, variantlarni qiyoslash, resurslardan oqilona foydalanish va tanlovni asoslash e’tiborga olinadi.

Baholash vositalari sifatida eskizlar, loyiha rejalari, materiallar ro‘yxati, prototiplar, kuzatuv varaqalari, tengdoshlar fikri va refleksiv yozuvlardan foydalanish mumkin. O‘qituvchi baholash mezonlarini mashg‘ulot boshida tushuntirsa, o‘quvchi o‘z faoliyatini aniq maqsadlar bilan muvofiqlashtira oladi. Baholashning vazifasi o‘quvchilarni bir-biri bilan solishtirishdan ko‘ra, har bir o‘quvchining g‘oya ishlab chiqish, rejalashtirish va natijani takomillashtirishdagi o‘sishini aniqlashdan iborat.

Milliy hunarmandchilik o‘quvchilarda ijodkorlik va iqtisodiy tafakkurni birgalikda rivojlantirish uchun mazmunli amaliy muhit yaratadi. Buyum yaratish jarayonida o‘quvchi milliy meros namunalari bilan tanishadi, material va shakl tanlaydi, muqobil g‘oyalarni ko‘rib chiqadi, resurslarni rejalashtiradi hamda tayyor natijani baholaydi. Shu sababli hunarmandchilik mashg‘ulotlarini faqat texnologik amallarni bajarish bilan cheklamasdan, izlanish, tanlov va refleksiya elementlari bilan boyitish lozim.

Ta’lim amaliyotida muammoli savollar, kichik loyiha topshiriqlari, materiallarni qiyoslash, prototiplash va taqdimotdan izchil foydalanish tavsiya etiladi. Topshiriqlar o‘quvchilarning yosh xususiyatlariga mos bo‘lishi, xavfsiz faoliyatni ta’minlashi va mustaqil qaror qabul qilishga imkon berishi kerak. Milliy hunarmandchilik an’analarini ijodiy yondashuv bilan uyg‘unlashtirish o‘quvchilarning madaniy merosga hurmati bilan birga, amaliy fikrlashi, resurslarga mas’uliyatli munosabati va o‘z g‘oyasini asoslash qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. O‘RQ-637-son, 2020-yil 23-sentabr.

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 12-iyundagi PF-91-son Farmoni. Aholini hunarmandchilikka jalb qilish va hunarmandchilik faoliyatini rivojlantirishga oid chora-tadbirlar.
3. Dewey J. Experience and Education. New York: Macmillan, 1938.
4. Kolb D.A. Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1984.
5. Bacigalupo M., Kampylis P., Punie Y., Van den Brande G. EntreComp: The Entrepreneurship Competence Framework. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2016.
6. Bell S. Project-Based Learning for the 21st Century: Skills for the Future // The Clearing House. 2010. Vol. 83, No. 2. P. 39–43.

QORI NIYOZIY NOMIDAGI TARBIYA PEDAGOGIKASI MILLIY INSTITUTI
TPMI
1929